

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS

1998 metai

Vilnius 1999

LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

1998

VILNIUS 1999

LITAUISCHES INSTITUT FÜR GESCHICHTE

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

1998

VILNIUS 1999

UDK 947.45
Li 237

Redakcinė komisija

**Vytautas MERKYS (pirm.), Antanas TYLA (pirm. pavaduotojas),
Vacys MILIUS, Gediminas RUDIS, Rita STRAZDŪNAITĖ (sekretorė),
Gintautas ZABIELA**

**Redakcinės komisijos adresas:
Kražių g. 5, 2001 Vilnius**

Išleista Lietuvos istorijos instituto užsakymu

ISSN 0202-3342
ISBN 9986-34-038-1

IN MEMORIAM

PAULIUS RABIKAUSKAS SJ (1920 08 16–1998 03 07)

1998 m. kovo 10 d. Romoje, Campo Verano kapinėse, amžino poilsio atgule Profesorius Paulius Rabikauskas SJ. Milžinišką nuostolį patyrė ne tik Lietuvos, ypač jos Katalikų Bažnyčios istorijos mokslas, bet ir visa krikščioniškosios Europos istorikų bendrija.

Pauliaus Rabikausko gyvenimo kelias nuo Gudžiūnų kaimo (dab. Kėdainių r., kur Jis gimė) vingiavo per Kauną (kur baigęs 5 Jėzuitų gimnazijos klases įstojo į Ordino naujokyną), Pagryžuvį (kur toliau mokėsi naujokyne), o nuo bolševikų pasitraukus iš Lietuvos, – per Vokietijos (Pullacho, Maria Eck, Büreno) Belgijos (Wepiono), Italijos (Popiežiškasis Grigaliaus universitetas Romoje), Prancūzijos (Paryžiaus *L'Ecole Nationale des Chartes*) mokslo įstaigas, pastoracines bei pedagogines darbo vietas. Tik suežijęs geležinei uždangai Profesorius tapo dažnas svečias Lietuvoje.

Daugiau kaip 46 metus likimas Profesorių Paulių Rabikauską siejo su Popiežiškuoju Grigaliaus universitetu. Iš pradžių – kaip studentą (nuo 1951) ir doktorantą, paskui – kaip jo profesorių, Bažnyčios istorijos fakulteto dekaną (1970–1973 ir 1985–1991) ir vicerektorių (1975–1978). Be to, Jis – Lietuvių katalikų mokslo akademijos tikrasis narys (nuo 1961), Tarptautinės diplomatikos komisijos (*Commission Internationale de la Diplomatie*) narys (nuo 1970), Popiežiškosios teologijos akademijos Krokuvoje (nuo 1991) ir Vilniaus universiteto (nuo 1992) garbės daktaras, Kėdainių krašto Garbės pilietis (nuo 1995). Vienas iš paskutinių Jo aukštų titulų ir pareigų – Šventųjų skelbimo kongregacijos konsultorius (nuo 1992), kuriuo Jį paskyrė popiežius Jonas Paulius II. Į šias pareigas patenka tik autoritetingiausieji ir objektyviausieji.

Profesoriaus Pauliaus Rabikausko kaip istoriko domėjimasis ir darbai ėjo ne viena kryptimi. Savo mokslinės karjeros pradžioje beveik vien atsidėjęs popiežiškajai diplomatikai viduramžiais, vėliau lygia greta Jis uoliai tyrė ir Lietuvos Katalikų Bažnyčios praeitį. Neilgai trukus jis tapo ne tik vienu rimčiausių senosios diplomatikos ir paleografijos specialistų, bet ir vienu giliausių Lietuvos istorijos žinovų. Kaip senosios diplomatikos ir paleografijos tyrėjas bei pedagogas Jis plačiai žinomas savo vadovėliais *Diplomatica generalis* (nuo 1962 penki leidimai) ir *Diplomatica Pontificia* (nuo 1962 šeši leidimai), turiningais straipsniais ir recenzijomis. Jis redagavo ir penkis

paskutinius „*Archivum Historiae Pontificiae*“ tomus (nuo 1975), bendradarbiavo „*Rmische Quartalschrift*“, „*Rmische Historische Mitteilungen*“, „*Periodica de re morali, canonica, liturgica*“, „*Archivio della Societa Romana di Storia Patria*“, „*Gregorianum*“, „*Bibliothèque de l'École des Chartes*“, „*Dokumentation Ostmitteleuropa*“, „*Zeitschrift für Ostforschung*“ (vėliau – „*Zeitschrift für Ostmitteleuropaforschung*“, „*Studia Borromaica*“, taip pat lietuviškuose periodiniuose leidiniuose („*Aidai*“, „*Lietuvių katalikų mokslo akademijos Suvažiavimo darbai*“, „*Lietuvių katalikų mokslo akademijos Metraštis*“, „*Lituanus*“, „*Lietuvių tautos praeitis*“, „*Naujasis židinys/Aidai*“). Profesorius nevengė ir platesnės auditorijos – supopuliarinės savo akademinis darbus, juos skelbė „*Laiškuose lietuviams*“, „*Drauge*“, „*Europos Lietuvoje*“, per Vatikano radiją. Velionis buvo vienas tų mūsų išeivijos istorikų, kurie Lietuvos istorijos mokslui deramai atstovavo tarptautiniuose forumuose ir organizacijose.

Pauliaus Rabikausko rūpesčiu išleisti Lietuvos vyskupų pranešimai Apaštala Sostui apie vyskupijų būklę nuo XVII a. (*Relationes status diocesium in Magno Ducatu Lituaniae*, vol. 1–2, Romae, 1971–1978) ilgai bus pavyzdys, kaip reikia skelbti mūsų istorijos šaltinius.

Ypač daug dėmesio Jis skyrė Lietuvos jėzuitų veiklai, kuri daugiau kaip du amžius bazavosi jų įkurtoje Vilniaus akademijoje. Vieno žmogaus – Pauliaus Rabikausko – benediktiniško triūso dėka Lietuvos jėzuitų istoriografija tapo pakylėta į kokybiškai naują pakopą.

Gili erudicija, ištikimybė faktui, įžvalgas aplinkybių vertinimas žymi kiekvieną Profesoriaus darbą. Mokslo baruose Jis buvo reiklus kitiems (tai ryšku kad ir iš jo recenzijų), tačiau užvis reikliausias – pats sau.

Tvariausias paminklas, kokį galėtume pastatyti Profesoriumi Pauliumi Rabikauskui SJ, – tai Jo ilgus metus Europos archyvuose surastų ir tvarkingai nusirašytų žinių apie Lietuvos jėzuitus išleidimas. Bent kiek susipažinus su šia didžiule karto- teka (laikyta Jo darbo ir poilsio kambaryje Gregorianumo rūmuose), galime be išlygų tvirtinti, kad Lietuvos Katalikų Bažnyčios ir apskritai mūsų humanitarinės kultūros istorijai – nuo XVI a. vidurio (pirmųjų jėzuitų bandymų įsikurti Lietuvoje) iki XIX a. pradžios (paskutinių jėzuitų išmirimo po Ordino kasacijos) – atsivertę ilgai neišsenkami aruodai. Naujos ir kur kas platesnės mokslinės apyvartos seniai pelnė ir per 40 metų po įvairius leidinius (net enciklopedijas) išsiblaškę lietuviškai, lotyniškai, itališkai, vokiškai, prancūziškai, angliškai ir lenkiškai skelbti kiti Velionio darbai.

Juozas T u m e l i s